

ЯДРОЛЫҚ ПОЛИГОН

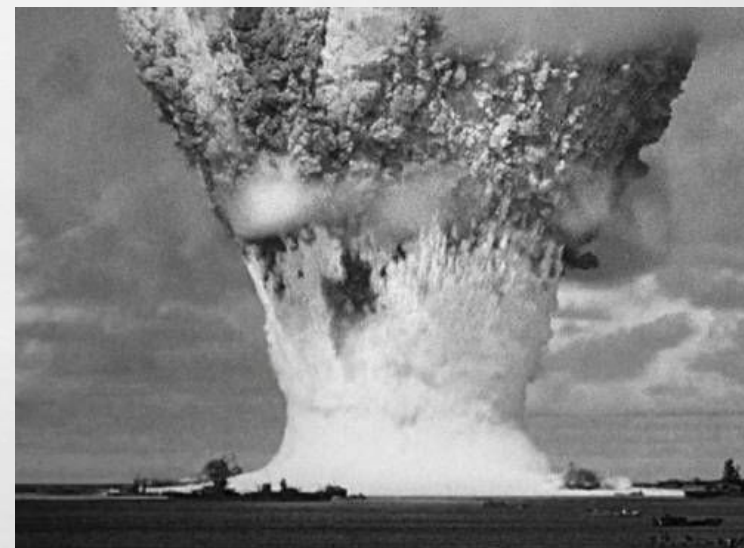
11 -СЫНЫП

1991 ЖЫЛҒЫ 29 ТАМЫЗДА СЕМЕЙ СЫНАҚ
ПОЛИГОНЫ РЕСМИ ТҮРДЕ ЖАБЫЛДЫ. БҰЛ
КҮН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЯДРОЛЫҚ СЫНАҚТАРҒА
ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ КҮНІ БОЛДЫ. БҰЛ КҮНДІ
БҰҰ БАС АССАМБЛЕЯСЫ 11 ЖЫЛ БҰРЫН
БЕКІТКЕН.

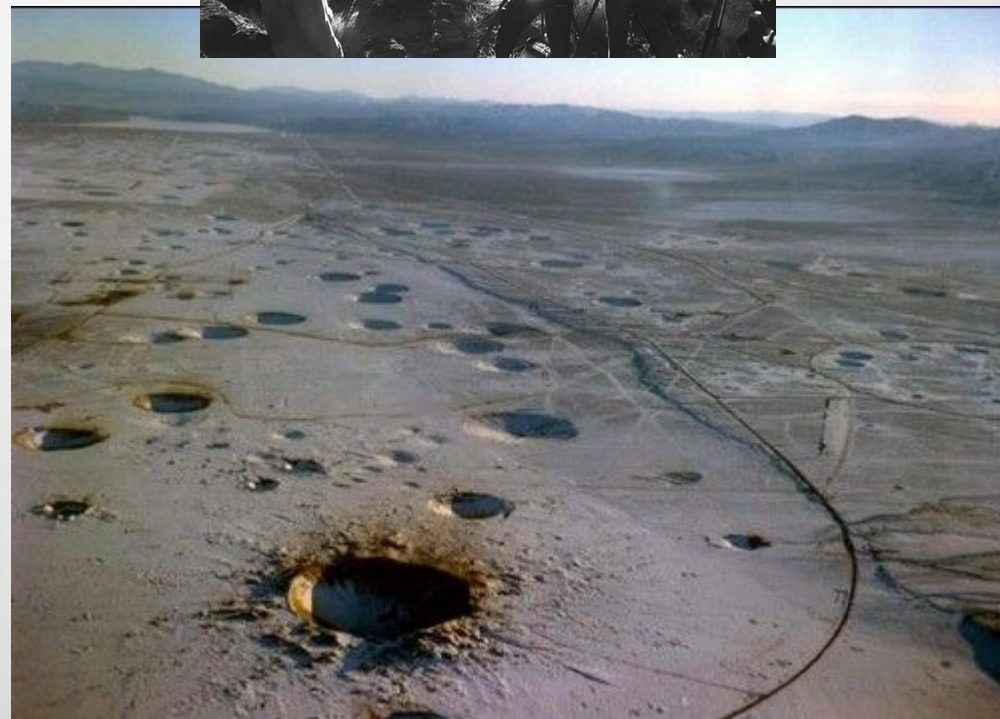
АЛАМОГОРДО, АҚШ

- НЬЮ-МЕКСИКО ШТАТЫНЫҢ ОҢТҮСТІГІНДЕГІ БҰЛ ШӨЛДІ АЙМАҚ ЯДРОЛЫҚ СЫНАҚТАРДЫҢ БАСТАПҚЫ НҮКТЕСІ БОЛДЫ. ДӘЛ ОСЫ ЖЕРДЕ ӘЛЕМДЕГІ АЛҒАШҚЫ ЯДРОЛЫҚ БОМБА ЖАРЫЛДЫ. АЙТПАҚШЫ, ЯДРОЛЫҚ КАПСУЛАНЫҢ ӨЗІ МАКДОНАЛЬД РАНЧЫНДА ЖИНАЛДЫ.
- ӘЛЕМДЕГІ АЛҒАШҚЫ ЯДРОЛЫҚ ҚАРУДЫ СЫНАУ 1945 ЖЫЛДЫҢ 16 ШІЛДЕСІНДЕ, ЖЕРГІЛІКТІ УАҚЫТ БОЙЫНША ТАҢҒЫ САҒАТ 5:29-ДА ӨТТІ. "ТРИНИТИ" ЯДРОЛЫҚ ҚҰРЫЛҒЫСЫ ШАМАМЕН 21 КИЛОТОНДЫҚ ТНТ ЭКВИВАЛЕНТІМЕН ЖАРЫЛДЫ.
- БОЛАШАҚТА ПОЛИГОН ӘСКЕРИ ҚАЖЕТТІЛІКТЕР ҮШІН, СОНЫҢ ІШІНДЕ ҚАРУДЫҢ ЖАҢА ТҮРЛЕРІН СЫНАУ ҮШІН ПАЙДАЛАНЫЛДЫ. БҮГІНГІ ТАҢДА АЛАМОГОРДО ТУРИСТІК ОРЫН БОЛЫП ТАБЫЛАДЫ, ЖАРЫЛЫС ОРНЫНА ЭКСКУРСИЯЛАР ЖЫЛ САЙЫН 1 ҚАЗАН МЕН 1 СӘУІРДЕ ӨТКІЗІЛЕДІ.

NEVADA PROVING GROUND, АҚШ

- ПОЛИГОННЫҢ АУМАҒЫ ШАМАМЕН 3500 ШАРШЫ КМ ҚҰРАЙДЫ. 1951-1992 ЖЫЛДАР АРАЛЫҒЫНДА ПОЛИГОНДА 928 ЗАРЯД СЫНАЛДЫ, ОНЫҢ 828-І ЖЕРАСТЫ ЗАРЯДТАРЫ. САЛЫСТЫРУ ҮШІН, АҚШ-ТЫҢ БАСҚА ЖЕРЛЕРІНДЕ БАРЛЫҒЫ 126 ЯДРОЛЫҚ ЗАРЯД ЖАРЫЛДЫ.

МАРАЛИНГА, АВСТРАЛИЯ (ҰЛЫБРИТАНИЯ ПОЛИГОНЫ)

- ҰЛЫБРИТАНИЯ ӨЗІНІҢ ЯДРОЛЫҚ ҚАРУЫН АЛҒАН ҮШІНШІ МЕМЛЕКЕТ БОЛДЫ. РАС, БАҒДАРЛАМА ӨМІР СҮРГЕН УАҚЫТ ІШІНДЕ БІРІККЕН КОРОЛЬДІК ЕШҚАШАН ӨЗ АУМАҒЫНДА ЗАРЯДТЫ СЕЗІНБЕДІ. БІРАҚ БРИТАНДЫҚТАР ӨЗДЕРІНІҢ ЖАҚЫН ОДАҚТАСТАРЫ МЕН РЕСМИ ДОМИНИОНДАРЫНА ЖҮГІНДІ: КАНАДА МЕН АВСТРАЛИЯ. БРИТАНДЫҚ САРАПШЫЛАРДЫҢ ПІКІРІНШЕ, КАНАДАНЫҢ ХАЛҚЫ АЗ ҚОНЫСТАНҒАН АУДАНДАРЫ ЯДРОЛЫҚ ЖАРЫЛҒЫШ ҚҰРЫЛҒЫНЫ СЫНАУ ҮШІН ЖАҚСЫ БОЛДЫ, БІРАҚ КАНАДА БІЛГІ ЯДРОЛЫҚ ЖАРЫЛЫСТЫ ӨЗ ОРЫНДАРЫНДА ӨТКІЗУДЕН ҮЗІЛДІ-КЕСІЛДІ БАС ТАРТТЫ. АВСТРАЛИЯ ҮКІМЕТІ ӘЛДЕҚАЙДА ЫҢҒАЙЛЫ БОЛДЫ.

ЖАҢА ЖЕР АРХИПЕЛАГЫ, КСРО, РЕСЕЙ ПОЛИГОН

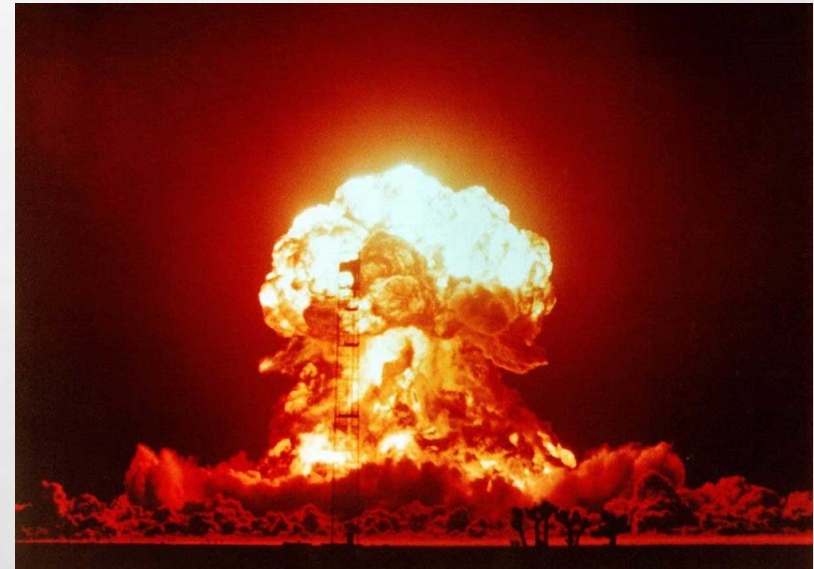
- 1954 ЖЫЛЫ 17 ҚЫРКҮЙЕКТЕ АШЫЛДЫ, АЛ ОНДАҒЫ АЛҒАШҚЫ СЫНАҚТАР (СУАСТЫ ЖАРЫЛЫСЫ) 1955 ЖЫЛЫ 21 ҚЫРКҮЙЕКТЕ ӨТТІ. ПОЛИГОНДА БАРЛЫҒЫ 132 ЖАРЫЛЫС ЖҮРГІЗІЛДІ (ОНЫҢ ІШІНДЕ АУМАҚТЫҢ АЗ ЛАСТАНУЫ ЕСЕБІНЕН ТАНЫМАЛДЫЛЫҚҚА ИЕ БОЛҒАН ӘРТҮРЛІ ҚУАТТЫЛЫҚТАҒЫ ЖЕРАСТЫ ЖАРЫЛЫСТАРЫ), ОЛАР ҚУАТТЫЛЫҒЫ БОЙЫНША КЕҢЕСТІК ЯДРОЛЫҚ СЫНАҚТАРДЫҢ 94% - ЫН ҚҰРАДЫ.

- АЛАЙДА, ОЛ ӘЛЕМДІК ТАРИХҚА ЕҢ ҮЛКЕН СНАРЯДТЫҢ — "ПАТША БОМБАСЫНЫҢ" ЖАРЫЛЫС ОРНЫ РЕТІНДЕ КІРДІ. ЖАРЫЛЫСТЫҢ ҚУАТЫ ШАМАМЕН 58 МГТ (ХИРОСИМАҒА ТАСТАЛҒАН 10 МЫҢҒА ЖУЫҚ БОМБА) БОЛДЫ. ОНЫҢ ДЫБЫСЫ 800 КМ ҚАШЫҚТЫҚТА ЕСТІЛДІ, АЛ СЕЙСМИКАЛЫҚ ТОЛҚЫН ЖЕР ШАРЫН ҮШ РЕТ АЙНАЛЫП ӨТТІ. БҰЛ 1961 ЖЫЛЫ 30 ҚАЗАНДА БОЛДЫ.

СЕМЕЙ СЫНАҚ ПОЛИГОНЫ, КСРОБІРІНШІ КЕҢЕСТІК ПОЛИГОН

- ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН, ПАВЛОДАР ЖӘНЕ ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСТАРЫНЫҢ ШЕКАРАСЫНДА ОРНАЛАСҚАН. ОНЫҢ АУДАНЫ 18,5 МЫҢ ШАРШЫ МЕТРДІ ҚҰРАЙДЫ. КМ ҚҰРАЙДЫ ОНЫ АШУ ТУРАЛЫ ШЕШІМ 1947 ЖЫЛЫ ТАМЫЗДА КСРО МИНИСТРЛЕР КЕҢЕСІНДЕ ҚАБЫЛДАНДЫ. 1949 ЖЫЛЫ 9 ТАМЫЗДА МҰНДА 22,4 КТ ҚУАТЫ БАР АЛҒАШҚЫ КЕҢЕСТІК АТОМ БОМБАСЫ, АЛ 1953 ЖЫЛЫ 12 ТАМЫЗДА 400 КТ ҚУАТЫ БАР АЛҒАШҚЫ СУТЕГІ БОМБАСЫ ЖАРЫЛДЫ.

- СЕМЕЙ ПОЛИГОНЫНДА 1949 ЖЫЛДАН 1963 ЖЫЛҒА ДЕЙІН СЫНАЛҒАН ЗАРЯДТАРДЫҢ ЖИЫНТЫҚ ҚУАТЫ ХИРОСИМАҒА ТАСТАЛҒАН АТОМ БОМБАСЫНЫҢ ҚУАТЫНАН 2,5 МЫҢ ЕСЕ АСЫП ТҮСТІ. 1963 ЖЫЛДАН БАСТАП ПОЛИГОНДА ТЕК ЖЕРАСТЫ СЫНАҚТАРЫ (БАРЛЫҒЫ 209) ЖҮРГІЗІЛДІ. 1991 ЖЫЛЫ НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВТЫҢ ЖАРЛЫҒЫМЕН ПОЛИГОН ЖАБЫЛДЫ.

- ПОЛИГОН ҚҰРЫЛЫСЫ ҮШІН СЕМЕЙДЕН БАТЫСҚА ҚАРАЙ 140 ШАҚЫРЫМ ЖЕРДЕ ЖАН-ЖАҒЫ ШАҒЫН ТАУЛАРМЕН ҚОРШАЛҒАН ЖӘНЕ ХАЛЫҚ КӨП ШОҒЫРЛАНДЫРЫЛҒАН ЖЕРДЕН АЛШАҚ ТЕРРИТОРИЯ ТАҢДАЛЫП АЛЫНДЫ. БҰЛ АЙМАҚ ТЕМІР ЖОЛ, ӘУЕ ЖӘНЕ ЕРТІС ӨЗЕНІ АРҚЫЛЫ ӨТЕТІН СУ КӨЛІГІ ҚАТЫНАСЫНЫҢ БОЛУЫ ЖӘНЕ ОҢТҮСТІК ОРАЛДАҒЫ АТОМ ӨНЕРКӘСІБІ ЖАҚЫНДЫҒЫМЕН ҚОЛАЙЛЫ ЕДІ, ПОЛИГОНДЫ БАСҚАРУ ЖҰМЫСЫ И.В. КУРЧАТОВҚА ЖҮКТЕЛДІ. МЕМЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ЖОБАНЫ КСРО ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРІ Л.П.БЕРИЯ БАСҚАРДЫ.

Сообщение ТАСС
об испытании новых типов атомных бомб
в Советском Союзе

За последние недели, в соответствии с планом научно-исследовательских работ в области атомной энергии, в Советском Союзе были проведены испытания нескольких новых типов атомных бомб. Испытания прошли успешно. Они полностью подтвердили расчеты и предложения ученых и инженеров-конструкторов.

Естественно, что до тех пор, пока ответственные круги США отвергают настоятельные предложения СССР о запрещении атомного оружия, Советский Союз, исходя из требований безопасности, вынужден уделять внимание производству своего оружия. Вместе с тем Советский Союз будет и впредь следовать политике укрепления мира между народами, добиваясь соглашения с другими странами о безудержном запрещении атомного, водородного и других видов оружия массового уничтожения, значительного сокращения вооружений и установлении строгого международного контроля за осуществлением этих решений.

Наряду с этим в Советском Союзе ведутся работы по использованию атомной энергии для промышленных целей. Советский Союз считает своей важнейшей задачей добиться того, чтобы атомная энергия была поставлена на службу делу мирного прогресса.

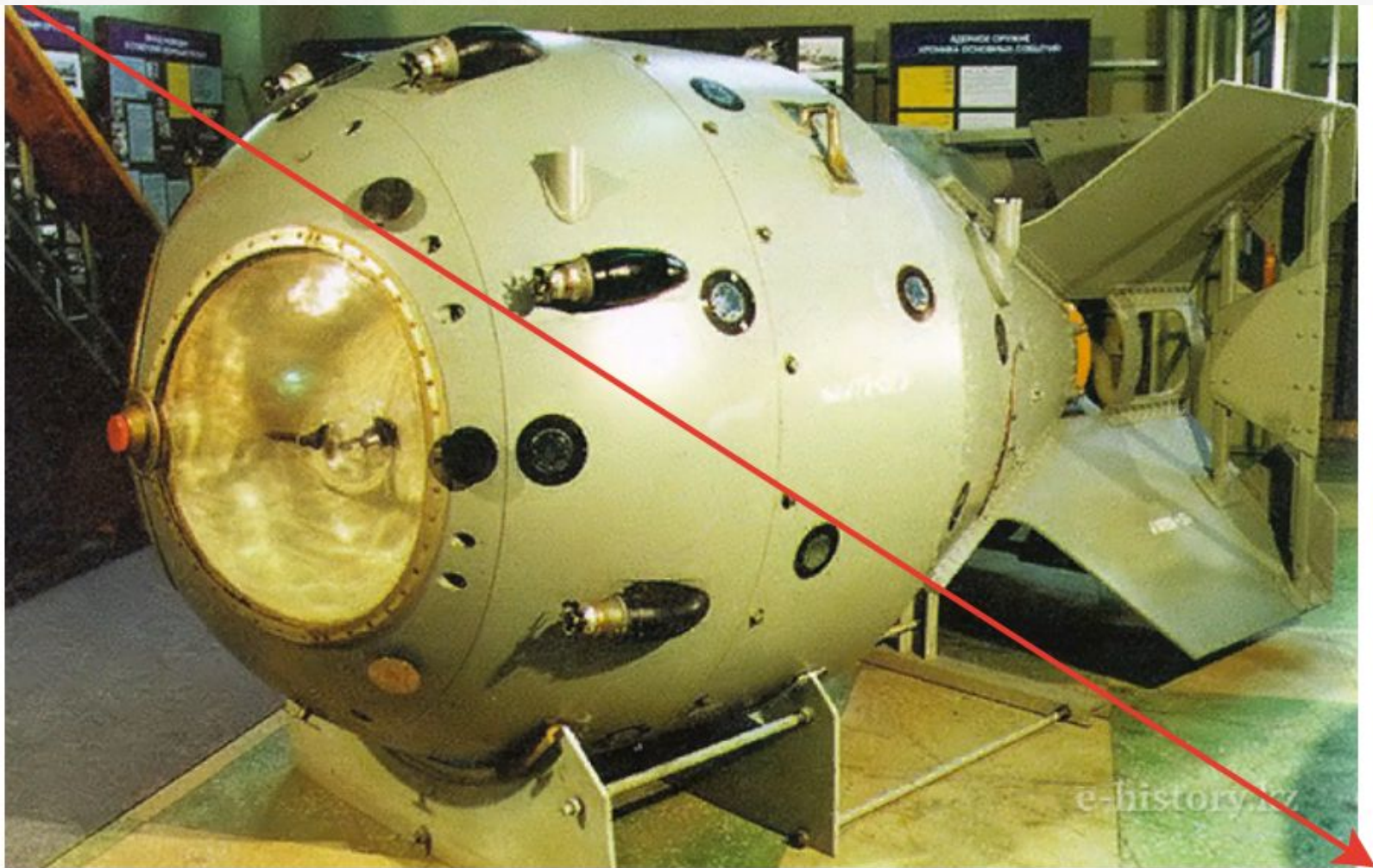
(ТАСС).

СЕБЕП:

- ОСЫ ЖАРЫЛЫСТАРДЫҢ ӘСЕРІНЕН РАДИОАКТИВТІ ШӨГІНДІЛЕР ЖАРЫЛЫС БОЛҒАН ЭПИЦЕНТРДЕН БҰЛТТАР МЕН ЖЕЛ АРҚЫЛЫ ТАРАЛДЫ. СЫНАҚ ЖҮРГІЗІЛГЕН ЖЕРЛЕРДЕ РАДИАЦИЯНЫҢ ДЕҢГЕЙІ 448 БЭР-ГЕ ДЕЙІН ЖЕТКЕН. СЕМЕЙ ЯДРОЛЫҚ ПОЛИГОНЫНДА АУАДА ЖӘНЕ ЖЕР БЕТІНДЕ СЫНАЛҒАН ЯДРОЛЫҚ ЗАРЯДТАРДЫҢ ҚОСЫНДЫ ҚУАТЫ ХИРОСИМАҒА ТАСТАЛҒАН БОМБАДАН 2,5 МЫҢ ЕСЕ АСЫП ТҮСТІ.

1949 жылы 29 тамызда таңертеңгі сағат 6.30-да Абай және Абыралы аудандарында халыққа алдын ала ескертілместен қуаттылығы 22 килотонна болатын бірінші жарылыс жасалды. Сол жарылыста сынақтан өткізілген РДС-1 сутегі бомбасы.

Эти люди были оставлены в с.Караул во время испытания атомной бомбы в 1953г.

1. Жакеев Даулетбек	помошник секретаря райкома партии	умер
2. Саин Агзам	зав.отделом райкома партии	умер
3. Рахимбаев Гизат	первый секретарь райкома комсомола	умер
4. Слямханов Асемхан	зав.парткабинетом	умер
5. Кожаметов Нуртаза	инструктор райисполкома	умер
6. Баймышев Мырзабек	инструктор райисполкома	умер
7. Алдабергенов Каламбе	зав.общим отделом	умер
8. Кузбаев Хауыс	зав.отделом торговли	умер
9. Кулекенов Сергей	зав.отделом строительства	умер
10. Маралбаев Сейткали	зав.отделом культуры	умер
11. Толеукасимов Хафез	зав.отделом народного образования	умер
12. Битербаев Хафез	секретарь сельсовета	умер
13. Аймухамбетов Досымхан	секретарь сельсовета	умер
14. Рахимжанов Фазыл	зав.отделом коммунального хозяйства	умер
15. Камбаров Нугыман	водитель	умер
16. Слямбеков Талгат	бухгалтер райисполкома	умер
17. Аргимбеков Динислам	инспектор финотдела	умер
18. Бейсекеев Толеубай	работник Дома культуры	умер
19. Азубаев Токен	бухгалтер	умер
20. Апрымов Секен	народный судья	умер
21. Тусупбаев Темиржан	инспектор отдела культуры	умер
22. Оспанов Игентай	бухгалтер	умер
23. Жуманбаев Газез	работник отдела культуры	умер
24. Аниров Максут	водитель	умер
25. Мусабеков Кабер	работник комхоза	умер
26. Турганбаев Аманбек	работник райисполкома	умер
27. Абдулрахимов Шагатай	работник райисполкома	умер
28. Мухаметжанов Мажитбек	милиционер	умер
29. Амренов Мукаш	милиционер	умер
30. Кежегулов Сабыр	инспектор отдела заготовки	умер
31. Серикбаев Сыбангали	экономист	умер
32. Асылбеков Жакыпбек	главный бухгалтер	умер
33. Сулейменов Ашим	зав.отделом	умер
34. Жакин Багдат	работник	умер
35. Уажанов Токтар	работник	умер
36. Иеманлов Тауфик	зав.учреждением	умер
37. Акимгожин Амантай	учитель	умер
38. Жанузаков Днислам	учитель	умер
39. Есентаев Куаткан	учитель	умер
40. Усумжанова Жакен	кладовщица	умерла

e-history.kz

Ядролық жарылыстан кейін пайда болатын әйгілі "саңырауқұлақтар". Мысалы 1953 жылы 12 тамызда Семей ядролық полигонының төңірегіндегі жарылыс қуаты 480 килотонна болған. Жарылыстан кейін пайда болған нарттай жанған радиоактивті газдардың саңырауқұлақ секілді бұлтты 16 километр биіктікке көтерілген. Осы жарылыстан кейін радиусы ондаған километр болатын жерде дала шөптері бірнеше күн бойы көгілдір сәуле шығарып тұрған екен.

Жер асты сынақ өткізу орындары. Бұл арада жыл сайын 14-18 ядролық сынақ өткізіліп тұрған. Осынау жарылыстың салдарынан бір кездері жартастардан құралған Дегелең тауы қиыршық тас үйіндісіне айналды. Жер астындағы әрбір үшінші жарылыстан соң, жарылыс нәтижесінде пайда болған жарықтар мен саңылаулардан радиоактивті газ шығып кетіп жатқан. 1989 жылы 12 ақпанда кезекті жоспарлы ядролық сынақ өткізілген кезде, ұңгірлердің бірінде қуаты 70 килотоннадан астам ядролық заряд жарылған. Соның салдарынан жер бетінде саңылаулар пайда болып, олардан екі тәулік бойы радиоактивті газдар шығып жатқан.

1965 жылы қаңтар айында жасалған жарылыс-сынақта 3,5 миллион текше метр топырақ көкке ұшқан. Бұл сынақтың мақсаты – жасанды су қоймасын жасау еді. Сынақ нәтижесінде пайда болған "көл" көрінісі. «Айна» түріндегі су қоймасы бетінің диаметрі 400 метр, тереңдігі 100 метр шамасында. Жасанды көл радиоактивті ыдыраудың қалдықтарымен ластанған.

САЛДАРЫ:

Қазақстан жерінде атом қаруларын сынау 40 жылға созылып, табиғи экожүйелерді бүлдіріп, жарамсыз етті. Жалпы полигондардың көлемі 33,6 млн гектарға жетті. Полигон жерлердің ауа, су, топырақ құрамы радионуклеидтермен ластанып, ауа мен жер асты сулары арқылы мындаған шақырым жерге тарайтыны белгілі. Қазірдің өзінде Қазақстанда 2,5 млн адам мутагенез ауруымен есепте тұр. Оның басым бөлігі – Семей өңірінің тұрғындары. Сол сияқты қатерлі ісік, қан аурулары, сәулелік ауру, жүйке ауруымен ауырғандар санының көрсеткіші бұл аймақта республика бойынша жоғары.

Полигон аймағындағы жер ресурстары техногендік ластанудың кесірінен бүлініп жарамсыз жерге айналған. Ен далада еркін жүрген ақбөкен, қарақұйрық, елік, сілеусін, қабылан, қарақал сияқты аңдар мен дуадақ, безгелдек, бұлдырық, т.б. дала мен шөлді жерлердің құстары сиреп немесе жойылып кетуге жақын. Өсімдіктері селдіреп, сайраған құстарынан, шырылдаған жәндігі мен жүгірген аңынан айырылған далада тыныштық орнады.

1992 жылдың мамырында полигон базасы негізінде Курчатov қаласында Ұлттық ядролық орталық құрылды. Бұл орталық ҚР атом энергетикасын дамыту бағдарламасын қолдаудағы ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар, нақты аймақтардағы атом станцияларын салуды техникалық-экономикалық негіздеу, атом энергетикасы мен термоядролық энергетика қауіпсіздігі, ғарыштық ядролық энергетикалық қондырғылар, қатты дененің радиациялық физикасы және реакторлық материалтану бағыттары бойынша жұмыстар жасауда.

ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

- "АТАП АЙТҚАНДА, БІЗ "БАЛАПАН" АЛАҢЫНДА "ҚАЗМЫРЫШ"ҮШІН ӨНЕРКӘСІПТІК ҚАЛДЫҚТАР ПОЛИГОНЫН ҚҰРДЫҚ. БҰЛ АЛАҢ ЖЕР АСТЫ ЯДРОЛЫҚ ЖАРЫЛЫСТАРЫ ҮШІН ПАЙДАЛАНЫЛДЫ. ЯҒНИ, БҰЛ МҮЛДЕМ ПАЙДАЛАНЫЛМАУЫ КЕРЕК ЖЕРЛЕР. БҮГІНДЕ ОЛАР МЕМЛЕКЕТКЕ НАҚТЫ ПАЙДА ӘКЕЛУДЕ, ӨЙТКЕНІ БІЗ СЕМЕЙ ПОЛИГОНЫНЫҢ "БАЛАПАН" АЛАҢЫНА ҚҰРАМЫНДА КҮШАЛА БАР ҚАЛДЫҚТАРДЫ ӨСКЕМЕН ҚАЛАСЫНАН ШЫҒАРДЫҚ. ЯҒНИ, БҰЛ БҮГІНДЕ ЖҰМЫС ІСТЕП, МЕМЛЕКЕТКЕ НАҚТЫ ПАЙДА ӘКЕЛЕТІН БІЛІМ", — ДЕП ҚОСТЫ ЕРЛАН БАТЫРБЕКОВ. ҚР ҰЛТТЫҚ ЯДРОЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ БАС ДИРЕКТОРЫ